

POLİTİK OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

BÜŞRA NUR GÜNTEKE

Uzman, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye
busragunteke@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-1863-651X

SONER ALADAĞ

Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye
soneraladag@yahoo.com, ORCID No: 0000-0002-8665-785X

Özet

Günümüzde öğrencilerin eğitim öğretim hayatları boyunca aldıkları dersler incelendiğinde toplum içerisinde aktif vatandaşların yetiştirilmesi kapsamında sosyal bilgiler dersi büyük önem arz etmektedir. Bu dersin temel hedefi bilinçli, sorumlu ve aktif vatandaşlar yetiştirmektir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için bu ders kapsamında öğrencilere kazandırılması gereken becerilerden birisi de politik okuryazarlık becerisidir. Bu ölçek ile ilkokul 4. sınıf öğrencilerin politik okuryazarlık beceri düzeylerini ölçmek ve çeşitli değişkenler açısından politik okuryazarlık seviyelerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma grubu olarak 2021-2022 eğitim öğretim yılında Aydın ili Efeler ilçesindeki devlet ve özel ilkokullarda öğrenim gören 4. Sınıf öğrencileri seçilmiştir. Veri toplama süreci gerekli izinlerin alınmasının ardından, sınıf öğretmenlerinin yardımları ile gerçekleştirilmiştir. Toplanan verilerden elde edilen bilgiler kullanılarak yapılan analizler sonucunda 3 faktör ve 15 maddeden oluşan politik okuryazarlık ölçeği oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Politik okuryazarlık becerisi, Sosyal bilgiler dersi, İlkokul 4. sınıf öğrencileri

THE POLITICAL LITERACY SCALE: A SCALE DEVELOPMENT STUDY

Today, when the courses taken by the students throughout their education life are examined, the social studies course is of great importance within the scope of raising active citizens in the society. The main objective of this course is to raise conscious, responsible and active citizens. In order to achieve these goals, one of the skills that should be acquired by the students within the scope of this course is political literacy. With this scale, it is aimed to measure the political literacy skill levels of primary school 4th grade students and to examine the political literacy levels in terms of various variables. As the study group, 4th grade students studying in public and private primary schools in the Efeler district of Aydın province in the 2021-2022 academic year were selected. The data collection process was carried out with the help of classroom teachers after obtaining the necessary permissions. As a result of the analyzes made using the information obtained from the collected data, a political literacy scale consisting of 3 factors and 15 items was created.

Keywords: Political literacy skill, Social studies lesson, Primary school 4th grade students

Atıf / Citation

Günteke, B.N. ve Aladağ, S. (2023). Politik okuryazarlık ölçeği: ölçek geliştirme çalışması. *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 5 (1), 17-28.

Günteke, B.N. & Aladağ, S. (2023). The political literacy scale: a scale development study. *Anatolian Turkish Journal of Education*, 5 (1), 17-28.

Giriş

Bireylerin bilim ve teknoloji alanındaki hızlı değişim ve gelişimlere uyum sağlaması için en etkili yol eğitimidir. Eğitim, bireylere hem çağın getirdiği bilgi ve becerileri kazandırmakta hem de teknolojik çağa uyumlarını sağlamaktadır (Çetin, 2013). Eğitim hayatımızın ilk aşaması olan ilkököl çağında elde edilen bilgi ve beceriler bütün yaşantımızı etkiler. Bu nedenle, öğrencilerin gelişimleri için Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Akdağ, 2009). Öğrenciler, okullar aracılığıyla yaşanan toplum içerisinde etkin birer vatandaş olabilmeleri için temel politik bilgilere, politik anlayışa, politik hassasiyete ve tartışmalara katılım sağlama becerileri kazanır. Sosyal Bilgiler öğretim programının içeriği incelendiğinde yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, konular, değerler ve beceriler aracılığıyla nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Özellikle 2017 yılında güncellenen programda eklenen politik okuryazarlık becerisi ile, direkt olarak etkin vatandaş yetiştirmek amaçlanmaktadır. Programda özel bir başlık altında yer verilmemesine rağmen siyasi bilgilerin, becerilerin ve kazanımların kitaplarda yer alan ünitelerin içerisine yerleştirildiği görülmektedir.

Vatandaşların geçmişteki ve günümüzdeki politik konuları tartışabilmeleri için temel politik bilgiye sahip olması gerekir. Sosyal bilgiler dersi sayesinde de çocuklar hem geçmişle hem günümüzle ilgilenecek toplumsal sorunlardan haberdar olurlar (Arın ve Deveci, 2008). Politik okuryazarlık; bireylerin gündelik hayatlarının işleyişini anlayabilmesi için siyasal süreçlere ait eleştirel düşünebilme becerisine ve ana siyasal bilgilere sahip olmasıdır. Bu nedenle çocukların erken yaşlardan itibaren demokrasinin işlevleri ile tanıştırılması önem arz etmektedir. Öğrencilere siyasal süreçlere ilişkin bilgilerin doğrudan ya da dolaylı olarak herkesin hayatına etki ettiği anlatılmalıdır (Tarhan, 2015). Politik okuryazarlık terimi temel siyasal bilgileri içermenin yanı sıra siyasi ortamın farkında olmayı ve bunların bileşimini eyleme dönüştürebilmeyi içerir. Politik okuryazarlık becerisi, siyasi yaşamda önemli olan öğeleri anlamayı ve bunları uygulamayı gerektirir. Demokrasinin temelinde halkın devlet yönetimine katılımı yer alır. Bu katılımın da bilinçli olarak gerçekleşebilmesi için bazı temel bilgilere sahip olunması gerekmektedir. Politik okuryazar olarak nitelendirilen bir vatandaş hem bilgili bir izleyici hem de aktif bir katılımcıdır (Lockyer, Crick, Anette, 2003).

Politik okuryazar olmayan bir birey karşılaştığı durumlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşamaz, politik meseleleri karmaşık bulur, korkak bir tavır sergiler ve politikayı sıkıcı olarak nitelendirir. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren öğrencilere siyasi meselelerin onların yaşamlarını nasıl etkilediği açık ve anlaşılır biçimde anlatılmalıdır. Küçük yaşlardan itibaren bu gibi politik konuların konuşuluyor olması çocuklarda toplumsal sorunlara karşı farkındalık, çözüm sunma, fikirlerini beyan etme ve özgüven gelişimi sağlar. Böylelikle yaşamların ilerleyen zamanlarında karşılaşılabilecekleri yanlış yönlendirmelerden etkilenmelerinin önlenmesi sağlanır. Korkma ve sıkılma duygularının aksine politik konulara ilişkin yorumlarını, fikirlerini kolaylıkla dile getirmeleri sağlanır. Büyükleri ile yaptıkları siyasal sohbetler sonucunda kendilerine önem verildiğini hissederler ve özgüvenleri gelişir. Bunun sonucunda da gelecekte siyasete karşı olumlu tutum sergilerler, kendilerini rahat ve doğru şekilde ifade edebilirler. Geleceğimizin karar vericisi olan çocuklarımızın ülkemizin yönetilmesi ve karar alma süreçleri hakkında bilgi sahibi olmaları, sorumluluk sahibi ve aktif birer vatandaş olmaları yani politik okuryazarlık becerisine sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Literatürde bu beceriye ilişkin çalışmaların özellikle ilkököl boyutunda kısıtlı olduğu görülmüştür.

Köksal ve Erol (2021), çalışmasında politik okuryazarlık ölçeği geliştirmiştir. 24 madde ve 5 faktörden oluştuğunu ve toplam varyansın 63,852'sini açıkladığını görülmüştür. Faktörler "Politik Uzmanlık, Politik Bilgi, Politik Farkındalık, Politik İlgi ve Politik Katılım" olarak isimlendirilmiştir. DFA sonucunda ise ölçeğin 24 madde olduğu ve elde edilen 5 faktörlü yapının uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin toplam madde korelasyonları .48 ile .70 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .89 olduğu saptanmıştır.

Işık (2022), "ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem Ağrı merkezde bulunan 834 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve Aslan (2019) tarafından geliştirilen politik okuryazarlık ölçeği kullanılmıştır. Veriler betimsel tekniklerle analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık becerilerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Alt boyutlar bakımından bakıldığında ise politik davranış boyutunda düşük düzeyde, politik bilgiye yönelik algı, gündemi takip etme, insan haklarına yönelik bilinç boyutlarında orta düzeyde oldukları tespit edilmiştir.

Özdemir (2022), “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine ilişkin görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisine ilişkin kazanımların edinilmesi ve süreçte yaşadıkları durumlara ilişkin görüşlerini değerlendirmiştir. Çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışma grubu Ankara’da görev yapan 22 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Veriler, katılımcılardan yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisine ilişkin bilgiye sahip oldukları, kazanımlar aracılığıyla geliştirmeye çalıştıkları, öğretim programını ve ders süresini yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci ve ailelerin yanlış anlamalarından endişelendiklerini, öğrencilerde soyut düşünme becerisinin gelişmemiş olduğunu dile getirmişlerdir.

Aslan (2019), “Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Becerilerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama yöntemi kullanarak ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık becerileri incelemiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmacı tarafından politik okuryazarlık ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek ile beraber öğrencilerin politik davranışları, politik bilgilere yönelik algıları, gündemi takip etmeleri ve insan haklarına yönelik bilinçleri ölçülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin politik eylem açısından kısmen olumlu lakin diğer boyutlar bakımından orta seviyede beceriye sahip oldukları görülmüştür.

Görmez (2018), “Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği” adlı makalesinde 2017 senesinde güncellenen Sosyal Bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmacı verilerini doküman incelemesi yoluyla elde etmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde bulunan öğrenme alanlarının dördünde politik okuryazarlığa ilişkin ünite, tema ve kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Bunun neticesinde programın politik okuryazarlık becerisine yeterli seviyede yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kara ve Tangülü (2017), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk ve Politik Okuryazarlığı Üzerine Bir Durum İncelemesi” adlı makalesinde Sosyal Bilgiler programında hukuk okuryazarlığı ve politik okuryazarlığı hakkında bir durum çalışması yapmak amaçlanmıştır. Bu araştırma çoklu durum çalışması desenine göre oluşturulmuş ve veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretim programı belirli ölçütler bakımından incelenmiş ve araştırma sonucunda programda yer alan hukuk ve politik okuryazarlığa yönelik tablolar verilmiştir.

Badlan (2016), çalışmasında gençlerin politik okuryazarlık becerisinin üç boyutu olan bilgi, beceri ve tutumlara yönelik teşvik edici ve engelleyici unsurları belirlemeyi hedeflemiştir. Karma yöntem olarak yürütülen araştırmanın nicel kısmında 200 öğrenciye anket, nitel kısmında 138 öğrenciyle odak grup görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların okulda vatandaşlık eğitimi almalarının düşük oranda olmasına karşılık siyasi bilgilere sahip olunma noktasında yüksek bir farkındalıkları olduğu bulunmuştur. Ayrıca kendine güven eksikliği, sosyo ekonomik unsurlar, kamusal alandaki bilgi kalitesinin düşük olması, medya ve hükümet kaynaklarına yönelik güven eksikliğinin gençlerin politik okuryazarlığını engelleyen unsurlar olduğu sonucu bulunmuştur.

Kuş ve Tarhan (2016), “Sosyal Bilgiler Sınıflarında Politik Konuların Öğretimi” adlı makalelerinde sosyal bilgiler sınıflarındaki uygulamaların ve konuya ilişkin öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmada 75 sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri alınmış ve on iki sosyal bilgiler öğretmenin ise sınıf içerisindeki uygulamaları on hafta gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen görüşleri ile sınıflarındaki uygulamalar arasında tutarsızlık olduğu görülmüştür. Öğretmenler sosyal bilgiler dersinde politik konuların ve politik süreçlerin öğrencilere öğretilmesi gerektiğini ifade ederken sınıflarındaki uygulamalar sırasında bu bilgilere yer vermedikleri gözlemlenmiştir.

Politik okuryazarlık becerisi hayatımızda bu kadar büyük önem yer etmesine rağmen bu konuya ilişkin sınırlı sayıda kaynak bulunması, alan yazında yeterli çalışmaya rastlanmaması ve erken yaşlardan itibaren politik eğitime dikkat çekilmesi açısından bu geliştirilen ölçek önemlidir. Bu ölçek ile 4. Sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık beceri düzeylerinin ve bu beceriyi etkileyen değişkenlerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmada öğrencilere uygulanacak olan ölçeğin geliştirilmesinde ölçeğe yönelik madde havuzu konuya ilişkin yurtiçi ve yurtdışı literatürün taranmasının ardından araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Hazırlanan madde havuzundaki soruların, ölçeğin amacına uygunluğunun kontrol edilmesi için dil uzmanı, ölçme uzmanı ve alan uzmanlarıyla görüşülmüştür. Görüşmeler sonrasında gerekli düzenlemeler yapılarak ön uygulama formu oluşturulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan politik okuryazarlık ölçeği 38 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Pandemi sürecinden dolayı uzaktan eğitim yapıldığı için açılımlayıcı faktör analizi öncesinde uygulama aşamasında “online uygulama” tercih edilmiştir. Bu uygulamaya 154 öğrenci katılım sağlamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi öncesinde ise yüz yüze eğitiminin başlaması sebebiyle “yüz yüze uygulama” yapılmıştır. Bu uygulamaya 200 öğrenci katılım sağlamıştır. Tamamlanan açılımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri neticesinde ölçeğimiz son halini almıştır. Politik okuryazarlık ölçeği 3’lü likert tipi, 15 madde ve 3 alt boyut olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin alt boyutları “politik ilgi, politik katılım ve politik farkındalık” tır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 45, en düşük puan 15’tir. Ölçeğe göre elde edilen puan arttıkça öğrencilerin politik okuryazarlık beceri düzeyleri artmaktadır.

Evren ve Örneklem

AFA Öncesi Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Araştırmanın örneklemini Aydın ili Efeler ilçesinde yer alan devlet okulları oluşturmaktadır. Açılımlayıcı faktör analizi öncesi online uygulamaya katılan 154 kişiye ilişkin bilgiler aşağıdaki tablolar ile gösterilmiştir.

Tablo 1. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	80	51.94
Erkek	74	48.06
Toplam	154	100

Tablo 1.1. incelendiğinde, katılımcılardan 80 kişi kız, 74 kişi erkektir. Çalışmaya katılım sağlayan kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısından fazladır. Toplam 154 kişi online uygulamaya katılım sağlamıştır.

Tablo 2. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	2	1.29
İlkokul	43	27.92
Ortaokul	33	21.42
Lise	53	34.41
Lisans veya üstü	23	14.93
Toplam	154	100

Tablo 2. incelendiğinde, katılımcıların anne eğitim düzeylerinden 2 kişinin okuryazar değil, 43 kişinin ilkokul, 33 kişinin ortaokul, 53 kişinin lise, 23 kişinin lisans veya üstü olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim düzeyi çoğunlukla lisedir.

Tablo 3. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	1	0.65
İlkokul	47	30.92
Ortaokul	24	15.78
Lise	45	29.60
Lisans veya üstü	35	23.02
Toplam	152	100

Tablo 3. incelendiğinde, katılımcıların baba eğitim düzeylerinden 1 kişinin okuryazar değil, 47 kişinin ilkokul, 24 kişinin ortaokul, 45 kişinin lise, 35 kişinin lisans veya üstü olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitimi düzeyi çoğunlukla ilkokuldur.

Tablo 4. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Anne Mesleğine Göre Dağılımları

Anne Mesleği	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	112	72.72
Memur	11	7.14
İşçi	13	8.44
Emekli	1	0.64
Diğer	17	11.03
Toplam	154	100

Tablo 4. incelendiğinde, katılımcılardan 11 kişinin annesi çalışmıyor, 11'i memur, 13'ü işçi, 1'i emekli, 17'si diğer meslek gruplarındandır. Araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri çoğunlukla çalışmıyor.

Tablo 5. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Baba Mesleğine Göre Dağılımları

Baba Mesleği	Frekans	Yüzde
Memur	32	21.19
İşçi	61	40.39
Esnaf	18	11.92
Emekli	5	3.31
Diğer	35	23.17
Toplam	151	100

Tablo 5. incelendiğinde, katılımcılardan 32 kişinin babası memur, 61 kişinin işçi, 18 kişinin esnaf, 5 kişinin emekli, 35 kişinin babası diğer meslek gruplarındandır. Araştırmaya katılan öğrencilerin babaları çoğunlukla işçidir.

2. DFA Öncesi Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Araştırmanın örneklemini Aydın ili Efeler ilçesinde yer alan devlet okulları oluşturmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi öncesi yüz yüze uygulamaya katılan 200 kişiye ilişkin bilgiler aşağıdaki tablolar ile gösterilmiştir.

Tablo 6. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	97	48.5
Erkek	103	51.5
Toplam	200	100

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcılardan 97 kişi kız, 103 kişi erkektir. Çalışmaya katılan erkek öğrenci sayısı kız öğrenci sayısından fazladır. Toplam 200 kişi ön uygulamaya katılmıştır.

Tablo 7. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	12	6
İlkokul	36	18
Ortaokul	26	13
Lise	46	23
Lisans veya üstü	80	40
Toplam	200	100

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların anne eğitim düzeylerinden 12 kişinin okuryazar değil, 36 kişinin ilkokul, 26 kişinin ortaokul, 46 kişinin lise, 80 kişinin lisans veya üstü olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim düzeyi çoğunlukla lisans veya üstüdür.

Tablo 8. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	12	6
İlkokul	15	7.5
Ortaokul	27	13.5
Lise	55	27.5
Lisans veya üstü	91	45.5
Toplam	200	100

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların baba eğitim düzeylerinden 12 kişinin okuryazar değil, 15 kişinin ilkokul, 27 kişinin ortaokul, 55 kişinin lise, 91 kişinin lisans veya üstü olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim düzeyi çoğunlukla lisans veya üstüdür.

Tablo 9. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Anne Mesleğine Göre Dağılımları

Anne Mesleği	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	104	52
Memur	29	14.5
İşçi	17	8.5
Emekli	1	0.5
Diğer	49	24.5
Toplam	200	100

Tablo 9. incelendiğinde, katılımcılardan 104 kişinin annesi çalışmıyor, 29'u memur, 17'si işçi, 1'i emekli, 49'u diğer meslek gruplarındandır. Araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri çoğunlukla çalışmıyor.

Tablo 10. Politik Okuryazarlık Ölçeği Katılımcıların Baba Mesleğine Göre Dağılımları

Baba Mesleği	Frekans	Yüzde
Memur	42	21
İşçi	51	25.5
Esnaf	15	7.5
Emekli	9	4.5
Diğer	83	41.5
Toplam	200	100

Tablo 10 incelendiğinde, katılımcılardan 42 kişinin babası memur, 51 kişinin işçi, 15 kişinin esnaf, 9 kişinin emekli, 83 kişinin babası diğer meslek gruplarındandır. Araştırmaya katılan öğrencilerin babaları çoğunlukla diğer meslek gruplarındandır.

Veri Toplama Araçları

Uygulama ve Verilerin Analizi

Yapılan ölçek geliştirme çalışmasında açımlayıcı faktör analizi öncesi online uygulama ile 154 öğrenciden veri toplanmıştır. Sonrasında doğrulayıcı faktör analizi öncesi yüz yüze uygulama ile 200 öğrenciden yeniden veri toplanmıştır. 2 aşamada gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda politik okuryazarlık ölçeği 3 faktör ve 15 maddeden oluşmuştur.

Bulgular

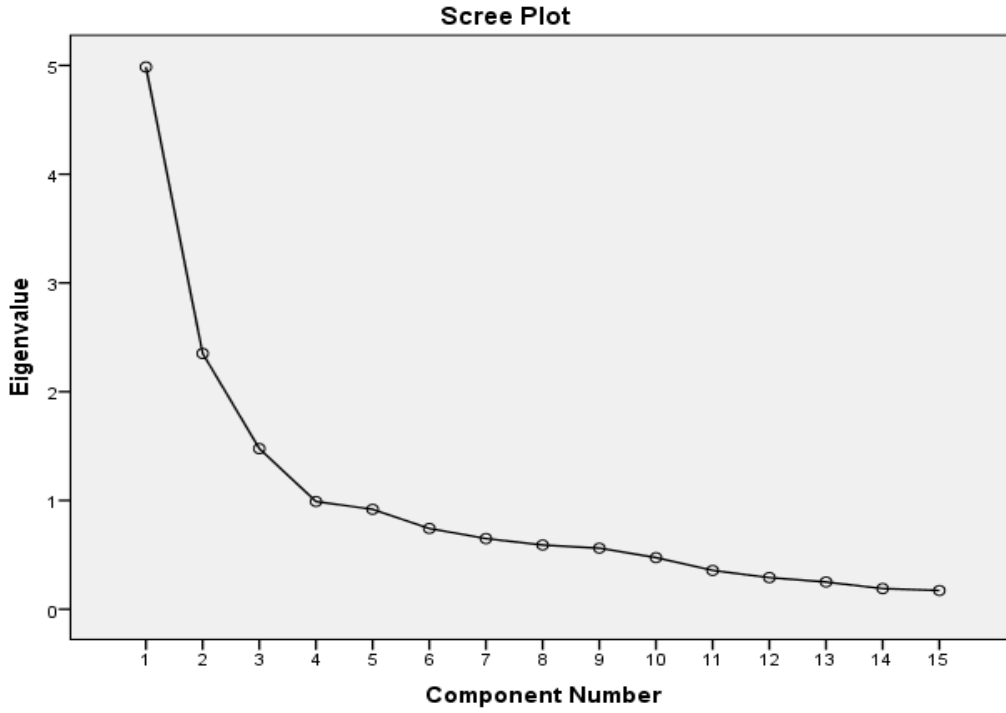
1. Aşama: Açımlayıcı Faktör Analizi

Tablo 11. Politik Okuryazarlık Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Değerleri

KMO Katsayısı		.78
Barlett Testi	X ²	987.245
	Sd	105
	p	.000

Tablo 11. incelendiğinde KMO katsayısı 0.78 (0.7 ve üzeri iyi), Barlett p değeri 0.000 (0.05'ten küçük) olduğu görülmektedir. Bu değerlere bakıldığında ölçeğin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir.

Grafik 1. Politik Okuryazarlık Ölçeği ScreePlot Grafiği

Grafik 1. incelendiğinde, Y eksenindeki bileşenlerin X'e doğru iniş yaptığı görülmektedir. Bu iniş ile varyansa yapılan katkı arasında doğru orantı vardır. İki noktanın arasındaki her bir aralık varyansa yapılan katkının büyüklüğünü ifade etmektedir (Çokluk, vd., 2018). Grafikte görüldüğü üzere üçüncü noktadan sonraki aralıklar birbirine yakındır.

Tablo 12. Politik Okuryazarlık Ölçeği Faktör Ortak Varyansı ve Bileşenler Matrisi Faktör Yükleri

Madde Numarası	Faktör Ortak Varyansı	Bileşenler Matrisi		
		1. Faktör Yükü	2. Faktör Yükü	3. Faktör Yükü
Madde 2	.629			.734
Madde 3	.520			.628
Madde 4	.760			.866
Madde 5	.707			.847
Madde 12	.677	.813		
Madde 14	.527	.721		
Madde 15	.501	.714		
Madde 19	.398	.563		

Madde 20	.461	.624	
Madde 27	.474	.653	
Madde 30	.572		.705
Madde 32	.694		.657
Madde 33	.668		.761
Madde 34	.774		.874
Madde 36	.451		.711

Faktör 1 için açıklanan varyans: %33.23

Faktör 2 için açıklanan varyans: %15.67

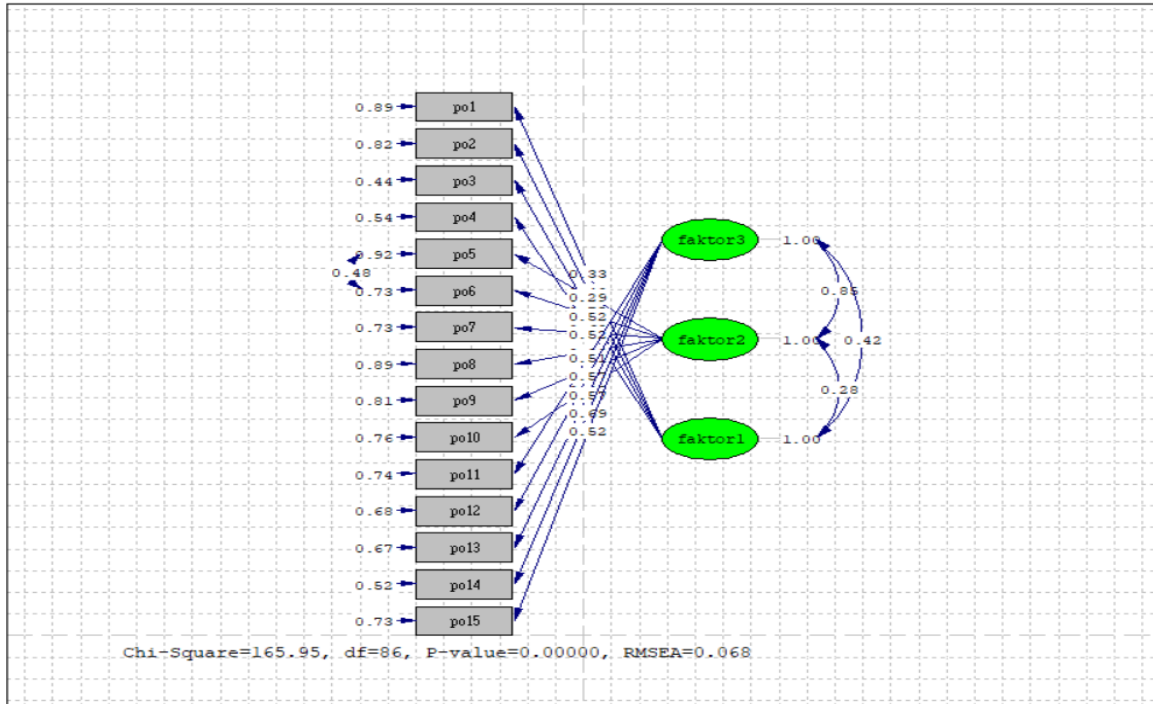
Faktör 3 için açıklanan varyans: %9.84

Toplam açıklanan varyans: %58.74

Ortaya çıkan ölçek 3 faktörlüdür. İkinci (12, 14, 15, 19, 20 ve 27. Maddeler) ve üçüncüye (30, 32, 33, 34 ve 36. Maddeler) göre daha önemli olduğu belirlenen birinci faktör (2, 3, 4 ve 5. Maddeler) ölçeğe ilişkin toplam varyansın %33.23'ünü oluşturmaktadır. Her üç faktörün beraber açıldıkları toplam varyans ise %58.74'tür.

2. Aşama: Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 13. Politik Okuryazarlık Ölçeği DFA Path Diyagramı

Yapısal eşitlik modeli için yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrasında elde edilen path diyagramı yukarıda verilmiştir. Verilen path diyagramına bakıldığında t değerlerinin 1.96'nın üzerinde oldukları görülmektedir. Ki kare değeri 165.95, df değeri 86 ve RMSEA değeri 0.068 olarak bulunmuştur.

Tablo 14. Politik Okuryazarlık Ölçeği DFA Sonuçları

X²	165.95
Sd	86
X²/Sd	1.92
RMSEA	0.068
RMR	0.076
GFI	0.90
AGFI	0.86

Doğrulatoryıcı faktör analizi sonucunda $x^2/Sd1.92$ olarak bulunmuştur. Bu değer bize kabul edilebilir bir uyum olduğunu ifade etmektedir. Modelin RMSEA değeri 0.068, RMR değeri 0.076 ve AGFI 0.86 değerleri kabul edilebilir sınırdadır. GFI 0.90 mükemmel uyum sınırındadır.

Açımlayıcı ve Doğrulatoryıcı Faktör Analizleri sonucunda politik okuryazarlık ölçeği 3 faktör ve 15 maddeden oluşmuştur.

3. Aşama: Güvenirlilik

Tablo 15. Politik Okuryazarlık Ölçeği Güvenirlilik Değerleri

	Cronbach Alpha	Standardize Edilmiş Cronbach Alpha	Madde Sayısı
Politik İlgi	0.660	0.661	4
Politik Katılım	0.654	0.645	6
Politik Farkındalık	0.710	0.708	5
Genel Boyut	0.781	0.778	15

Tablo 15 incelendiğinde, ölçeğin alt boyutlarına ve genel boyuta ait Cronbach alpha değerleri 0.60 ve 0.90 aralığında olduğu için oldukça güvenilir yorumu yapılabilir.

Tartışma/Sonuç

Günümüzde, eğitim öğretim sürecinde aktif vatandaşların yetiştirilmesi, demokratik bir toplumun temel gerekliliklerinden biridir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersi, öğrencilere bilinçli, sorumlu ve aktif vatandaşlık becerileri kazandırmak amacıyla büyük bir öneme sahiptir. Politik okuryazarlık becerisi, bu hedeflere ulaşılabilmesi için öğrencilere kazandırılması gereken kritik bir beceridir. Bu makale, politik okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir durum tespit ve izleme amaçlı ölçek geliştirmeyi hedeflemiştir. Yapılan çalışma ile ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık beceri düzeylerini belirlemek ve farklı değişkenler açısından bu düzeyleri incelemek amacıyla 3 alt boyuttan oluşan 15 maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek 3'lü likert yapıda olup; ölçekten alınabilecek en yüksek puan 45, en düşük puan ise 15'tir.

Politik okuryazarlık becerisi 4. Sınıftan itibaren sosyal bilgiler programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması gereken bir beceri olması sebebiyle bu ölçek oluşturulmuş ve uygulamalar yapılmıştır. Elde edilen veriler ve analizler sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin toplum içerisinde etkin bir vatandaş olmalarının politik okuryazarlık becerisi ile yakından ilişkili olduğu ve literatürde ilkökul seviyesine uygun bir ölçek yer almadığı için hazırlanan bu ölçeğin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatürde ilgili araştırmalar ışığında ölçeğin politik okuryazarlık becerisi çalışmalarında okur yazarlık tanımlamalarında alandaki boşluğu dolduracağı söylenebilir. Köksal ve Erol (2021), çalışmasında politik okuryazarlık ölçeği geliştirmiştir. 24 madde ve 5 faktörden oluştuğunu ve toplam varyansın 63,852'sini açıkladığını görülmüştür. Aslan (2019) tarafından geliştirilen politik okuryazarlık ölçeği daha çok literatürde öne çıkmaktadır. Aslan (2019), "Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Becerilerinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde politik okuryazarlık ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek ile beraber öğrencilerin politik davranışları, politik bilgilere yönelik algıları, gündemi takip etmeleri ve insan haklarına yönelik bilinçleri ölçülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin politik eylem açısından kısmen olumlu lakin diğer boyutlar bakımından orta seviyede beceriye sahip oldukları görülmüştür. Özdemir (2022)' e göre; öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisine ilişkin bilgiye sahip oldukları, kazanımlar aracılığıyla geliştirmeye çalıştıkları, öğretim programını ve ders süresini yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci ve ailelerin yanlış anlamalarından endişelendiklerini, öğrencilerde soyut düşünme becerisinin gelişmemiş olduğunu dile getirmişlerdir. Görmez (2018), "Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği" adlı makalesinde 2017 senesinde güncellenen Sosyal Bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmacı verilerini doküman incelemesi yoluyla elde etmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde bulunan öğrenme alanlarının dördünde politik okuryazarlığa ilişkin ünite, tema ve kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Bunun neticesinde programın politik okuryazarlık becerisine yeterli seviyede yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Badlan (2016), çalışmasında gençlerin politik okuryazarlık becerisinin üç boyutu olan bilgi, beceri ve tutumlara yönelik teşvik edici ve engelleyici unsurları belirlemiştir. Katılımcıların okulda vatandaşlık eğitimi almalarının düşük oranda olmasına karşılık siyasi bilgilere sahip olunma noktasında yüksek bir farkındalıkları olduğu bulunmuştur. Ayrıca kendine güven eksikliği, sosyo ekonomik unsurlar, kamusal alandaki bilgi kalitesinin düşük olması, medya ve hükümet kaynaklarına yönelik güven eksikliğinin gençlerin politik okuryazarlığını engelleyen unsurlar olduğu sonucu bulunmuştur. Kuş ve Tarhan (2016), öğretmenler sosyal bilgiler dersinde politik konuların ve politik süreçlerin öğrencilere öğretilmesi gerektiğini ifade ederken sınıflarındaki uygulamalar sırasında bu bilgilere yer vermedikleri gözlemlenmiştir.

Politik okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi, aktif ve bilinçli vatandaşların yetiştirilmesi için önemli bir adımdır. Eğitimciler, politik okuryazarlık becerilerini geliştirmek için aktif öğrenme yaklaşımını benimseyebilir, eleştirel düşünme becerilerini vurgulayabilir ve medya okuryazarlığına önem verebilirler. Araştırmacılar ise politik okuryazarlık becerilerinin ölçülmesi, uzun vadeli etkileri ve öğretim yöntemleri üzerine çalışmalar yapabilirler. Bu şekilde, politik okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi ve ilgili araştırmaların ilerlemesi için önemli bir katkı sağlanabilir.

Bu araştırmanın sonucunda, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık beceri düzeylerini değerlendirmeye yönelik bir ölçeğin başarıyla oluşturulduğu söylenebilir. Politik okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi, toplum içinde aktif ve sorumlu vatandaşların yetiştirilmesinde önemli bir adımdır.

5. Öneriler

Uygulayıcılara yönelik öneriler:

- Sosyal bilgiler dersinin politik okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yönelik etkili yöntemlerle zenginleştirilmesi önemlidir. Öğretmenler, öğrencilere politik konuları anlamaları ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri için farklı öğretim stratejileri kullanabilirler. Örneğin, tartışmalar, rol oyunları, vaka analizleri gibi etkileşimli öğrenme yöntemlerine başvurabilirler.
- Okul yöneticileri, politik okuryazarlık eğitiminin müfredatın bir parçası olarak daha fazla vurgulanmasını sağlamalı ve öğretmenlere bu alanda profesyonel gelişim imkanları sunmalıdır.
- Politik okuryazarlık becerilerini geliştirmek için işbirliği ve ortaklıklar kurulmalıdır. Sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve diğer paydaşlarla işbirliği yapılarak politik okuryazarlık projeleri ve etkinlikleri düzenlenebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler:

- Politik okuryazarlık becerisinin farklı demografik gruplar arasında nasıl değiştiğini incelemek için daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneğin, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, etnik köken gibi değişkenlerin politik okuryazarlık becerisi üzerindeki etkisini değerlendiren çalışmalar yapılabilir.
- Politik okuryazarlık becerisinin uzun vadeli etkilerini değerlendirmek için uzun süreli takip çalışmaları yapılmalıdır. Bu tür çalışmalar, politik okuryazarlık becerilerinin ileriki eğitim yaşamında ve yetişkinlikteki vatandaşlık katılımına nasıl etki ettiğini anlamamıza yardımcı olacaktır.
- Politik okuryazarlık becerilerinin öğretiminde kullanılan farklı yöntemlerin etkisini karşılaştıran çalışmalara odaklanılmalıdır. Örneğin, geleneksel sınıf ortamında öğretim yöntemleriyle dijital teknolojilerin entegre edildiği öğretim yöntemleri karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Akdağ, H. (2009). *Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri*, R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed). Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar içinde. Ankara: Pegem Akademi
- Arın, D. ve Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olayların Kullanımının Öğrenci Başarısına ve Hatırda Tutma Düzeyine Etkisi, *Elektronik Journal of Social Sciences*, 7, (26), s:170-185.
- Aslan, H. M. (2019). *Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Becerilerinin İncelenmesi*. Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Badlan, K. (2016). *Explorations into young people's political literacy*. (Unpublished Doctoral Thesis), Anglia Ruskin University.
- Çetin, Ş. (2013). Öğretmen adaylarının milli değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(8), 1733-1743.
- Görmez, E. (2018). Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Günteke, B.N., Aladağ, S. (2022). *İlkokul 4. Sınıf öğrencilerin politik okuryazarlık ve sosyal katılım becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Işık, G. (2022). Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ağrı.
- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk ve Politik Okuryazarlığı Üzerine Bir Durum İncelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*. 2(1), 1-28.
- Köksal, H., & Erol, M. (2021). Politik okuryazarlık ölçeğinin geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 444-471.
- Kuş, Z. ve Tarhan, Ö. (2016). Political Education In Social Studies Classrooms: A Perspective From Turkey. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*.
- Lockyer, A., Crick, B., Annette, J. (2003). *Education for Democratic Citizenship. Issues of Theory and Practice*. USA: Ashgate Publishing Limited.
- Özdemir, S. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine ilişkin görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 649-669.

Ekler

Politik Okuryazarlık Ölçeği

MADDELER	HİÇBİR ZAMAN	BAZEN	HER ZAMAN
Politik İlgi			
1. Ülkemizdeki güncel olayları çeşitli kaynaklardan (gazete, internet, tv vb.) takip ederim.			
2. Diğer ülkelerdeki gelişmeleri çeşitli kaynaklardan (gazete, internet, tv vb.) takip ederim.			
3. Siyasi haberleri merakla okurum.			
4. Siyasi konuları öğrenmeye çalışırım.			
Politik Katılım			
5. Sınıfta yapılan herhangi bir seçimde aday olmaktan çekinmem.			
6. Okulda yapılan herhangi bir seçimde aday olmaktan çekinmem.			
7. Sınıfta herhangi bir konuda karar alınırken fikirlerimi kolaylıkla söylerim.			
8. Söylediğim sözlerin sorumluluğunu alırım.			
9. Okulumuzda yapılan eğitsel ve sosyal etkinliklere katılırım.			
10. Çevremdeki sorunların çözümü için fikir üretirim.			
Politik Farkındalık			
11. Yerel yönetim birimlerinin neler olduğunu bilirim.			
12. Kamu kurum ve kuruluşlarının (TBMM, MEB vb.) nasıl işlediğini bilirim.			
13. Kurumlardaki kişilerin rollerini bilirim.			
14. Kurumlardaki kişilerin nasıl seçildiklerini bilirim.			
15. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklarımı bilirim.			